

ЗАГАЛЬНА ПЕДАГОГІКА

Анатолій ГУБА

КУЛЬТУРОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ОСВІТНЬОГО МЕНЕДЖМЕНТУ

У статті розглянуто культурологічну складову освітнього менеджменту як компонента педагогічної діяльності. Розкрито філософське та культурологічне осмислення освітнього менеджменту як специфічного виду управлінської діяльності.

Освітній менеджмент як явище педагогічної діяльності неможливо зрозуміти, якщо розглядати його тільки на практичному рівні. Він охоплює не лише прикладні аспекти, а й важливі світоглядні проблеми. Філософське і культурологічне осмислення освітнього менеджменту дає змогу зрозуміти його місце у становленні фахівця освітньої галузі, формуванні його професійних якостей.

Культурологічні питання, пов'язані з управлінням освітнім процесом, тією чи іншою мірою розглядали Н. Бахтін, В. Білін, Н. Злобін, В. Конєв, Ю. Лотман [2; 3; 8; 12; 16]. До проблеми управління з позицій філософії зверталися П. Друкер, М. Каган, А. Кир'якова, А. Крушанов [7; 9; 11; 14]. Однак культурологічна складова освітнього менеджменту недостатнього висвітлена в дослідженнях вказаних авторів.

Метою статті є спроба проаналізувати культурологічну складову освітнього менеджменту, розкрити її основні засади.

У культурологічних і педагогічних дослідженнях є важливі положення про зв'язок понять «особистість», «культура», «освіта», «діяльність», «управлінська діяльність», «менеджмент». Ми вважаємо за доцільне зупинитися на розкритті їх змісту, оскільки сучасний менеджмент — це специфічний вид управлінської діяльності, який обертається навколо людини з метою зробити людей здатними до спільної дії, надати їх зусиллям ефективності та нівелювати характерні для них послаблення [7].

З багатьох визначень культури безпосереднє відношення до нашої теми мають наступні: культура — це високий рівень, високий розвиток, уміння [16]; культура — це засвоєний і матеріалізований досвід людської життєдіяльності, закріплена єдність знань і вмінь, що переросла в модель дій за будь-якої ситуації [9]. Ми розглядаємо культуру як ознаку діяльності, тобто як високий рівень її розвитку.

Культура — це й історично визначений рівень розвитку суспільства, творчих сил і здібностей людини, виражений у способах організації життя і діяльності людей, а також у створюваних ними матеріальних і духовних цінностях [18]. Глибокий зміст тут мають категорії «цінність» і «спосіб організації», вказівка на історичну зумовленість культури й акцентування уваги на творчих силах і здібностях людини — носія культури. Це положення для нашого дослідження має концептуальне значення.

Культура є мірилом, оцінкою особистості, зважаючи на історичну специфіку її відносин з іншими людьми у процесі суспільної діяльності, зокрема управлінської. Включення в діяльність — основний шлях розвитку людини, формування в ній цінних особистісних якостей. Положення про те, що людина формується як особистість, беручи участь у різних видах діяльності, є наріжним каменем сучасної психологічно-педагогічної науки, оскільки і культура, і діяльність — це спрямоване людське зусилля, в процесі якого змінюється первинний об'єкт цього зусилля і сама людина.

У теорії менеджменту важливий інший аспект діяльнісної концепції культури, а саме: співвідношення соціального та культурного в діяльності. У такій ситуації треба прийняти одну з двох позицій.

Перша: сутність культури зосереджена передусім у способі та засобах людської діяльності, а не в суб'єкті, меті і створюваних цінностях (Е. Маркарян). З цієї концептуальної тези випливає, що будь-яка за своєю метою і наслідками людська діяльність, зокрема управлінська, є однаково культурною — буде вона розбудовчою чи руйнівною, добродійною чи злочинною, моральною чи аморальною, законною чи кримінальною.

Ми поділяємо точку зору М. Злобіна, що діяльна сутність людини культурна за визначенням і тільки у сфері продуктивно предметних втілень під рубрикою культурних об'єднуються лише ті предмети і цінності, в яких людська сутність є більш яскравою та очевидною [8, 41].

Отже, освітній менеджмент — це результат діяльності управлінців, але не лише діяльності, а діяльності творчої.

Які характеристики має культура XXI ст.? Яку новизну вона несе? Ми є свідками кінця індустріального етапу розвитку цивілізації, для якого характерні безпосереднє залучення людини до процесу матеріального виробництва, серійні технології, розподіл праці, спеціалізація кадрів тощо. Управлінська діяльність відповідала цим принципам культури: переважно вона мала командний, виконавчий, наказовий характер. Сцієнтизм був відображений: у домінантній ролі керівника, бо він є представником «розуму» та знає відповіді на всі питання; в орієнтації системи вищої освіти на підготовку свого випускника — виконавця волі та вказівок інших.

Культура початку XXI ст., на думку вчених, перестає бути галузевою, бо соціальний і культурний розвиток характеризується все більш поглибленою інтеграцією, передусім інтеграцією наук (найчастіше нові відкриття виникають на їх стику, для вирішення будь-яких завдань потрібні зусилля вчених різних фахів, єдина мова). У сучасній культурі формується новий тип раціональності. Якщо класична раціональність вела думку через міцно пов'язані між собою поняття, етапи, судження тощо, то думка в сучасній культурі рухається «випадковими» траєкторіями. К. Леві-Строс називає асоціативність домінуючою рисою мислення [15, 72].

На нашу думку, важливо вміти зрозуміти нове, що з'явилося «тут і зараз». А головне — вміти вписати це нове у свою діяльність, відмовившись від уже існуючого стереотипу. Це ще одна особливість типу мислення сучасної культури. І насамкінець, здатність не лише бачити типові в явищах і подіях, а й помічати і розуміти особливе й індивідуальне, не відкидаючи останнього у процесі пізнання. Логіка руху думки визначається не віднесенням до певного вихідного та фундаментального визначення, а віднесенням до інтересу та цінності. Тому для нашої проблематики актуальним стає твердження В. Конєва про те, що сучасна культура — це культура діалогу, а не монологу [12, 54].

Вирішення проблеми менеджменту освітнього процесу вимагає врахування того, що сучасна культура орієнтується не на користь, а на самоцінність людини як унікальності, як особистості, як єдиного джерела продуктивної дії. Хоча ще І. Кант проголосив, що «людина завжди повинна бути метою та ніколи не повинна бути засобом» [10], саме цей принцип для сучасної культури все більше стає регулятивною ідеєю, а не лише гуманістичним мріям.

Беручи до уваги зазначені особливості сучасної культури, необхідно виокремити такі її підвалини, орієнтуючись на які, можна було би шукати модель управління освітнім процесом в університеті. Якщо йти за логікою В. Конєва, підставою для освітнього менеджменту є здатність визначити межу значного та незначного (виявляти цінність), вести діалог. Це сьогодні життєво важливо тому, що освіта, зокрема вища, відтворює старі підвалини культури — спеціалізоване знання.

Однак лише спеціалізоване знання, яким би важливим не було, недостатнє для ефективної діяльності управлінця. В сучасних умовах менеджер освіти повинен вміти пророкувати не тільки стандартні ситуації. У новій архітектурі освітнього простору йому необхідні вміння в галузі «управлінського ризику», вміння на правовій основі прогнозувати результати рішень, що приймаються.

Ми спробували узгодити з принципами організації сучасної культури управління освітнім процесом у педагогічних ВНЗ, бо «воно буде ефективним тоді, коли його «будова» буде відповідати будові культури, логіці організації її матеріалу» [12, 49].

Особливо цікавою для нас є ідея діалогічної культури, що у філософській літературі розробив В. Біблер. Культура за своєю природою, а сучасна культура особливо, несе в собі енергію та силу діалогу. Завдяки їм, на думку філософа, актуалізуються будь-які сенси культури, а також виникає і формується особистість [4, 21].

М. Бахтін увів поняття «сучасне мислення» [2]. Його ідеї особливо важливі для управління освітнім процесом у педагогічних ВНЗ, бо одне із завдань, разом із фундаменталізацією освіти, вимагає соціальної відповідальності. Це означає, що освіта неодмінно повинна включати в себе багатоманітність особистісно орієнтованих ідей, кожна з яких не тільки має право на існування, а й набуває своєї визначеності стосовно інших думок через діалогічність, котра виявляє себе і в розвитку інтеркультурної комунікації, коли люди знайомляться з культурами інших народів з позиції відповідності моралі і закону.

Сучасне знання про культуру управлінської діяльності, на нашу думку, повинно бути обов'язково поєднане з інтересами людини і виконувати інтегративну функцію в соціогуманітарному знанні. Формування сучасної теорії управління освітнім процесом у педагогічних ВНЗ принципово неможливе в межах класичної філософії, а має бути пов'язане з постмодерністськими уявленнями, які долають протиставлення об'єкта і пізнавального суб'єкта.

Дослідження філософів-культурологів (В. Бенін, Г. Зборовський, Л. Коган), які довели, що існують стільки видів культури, скільки є видів людської діяльності [14], дозволили визначити культуру управлінської діяльності. Вона розглянута в працях М. Вебера, М. Вінера, М. Солодкої та інших вчених. Ми будемо спиратися на їхні твердження, будуючи теорію освітнього менеджменту.

Концепція творчості — одна з центральних у філософії управління. М. Бахтін зазначав, що є «концепція людини як суб'єкта культури: категорією творчості ... позначається спосіб подання людини в культурі або, точніше, спосіб життя людини в культурі» [2, 111]. Інакше кажучи, проблема співвідношення соціального та культурного в освітньому менеджменті вирішується на користь пріоритету культури. В культурі немає нічого, крім смислів і способів їх передавання. Єдиний «інструмент», спосіб такого передавання — це діалог, учасниками якого є індивіди з різним способом життя і мислення. Саме таке розуміння освітнього менеджменту матимемо на увазі, розглядаючи особливості управління освітнім процесом педагогічного університету, визначаючи менеджера як мету, як людину культури (що формує особистість, творить культуру), а освітній менеджмент — як культурородоцільну діяльність.

Соціокультурні передумови розвитку освітнього менеджменту пов'язані з потенціалом культури, бо культура має всеохоплюючі функції та властивості розвитку суспільства, творчих сил і здібностей людини: в культурі акумульований людський досвід буття й освоєння світу у вигляді способів сприйняття, мислення, переживання та дії, а також у вигляді знань, цінностей, норм, мети і сенсів, які зберігають і відтворюють досвід духовної та практичної діяльності, а освіта — її живий перекладач і транслятор.

Беручи до уваги кореляцію між диференціальними ознаками різних культур і характером освітнього простору і типом освітньої парадигми, можна зробити висновок про провідне значення гуманітарних знань про управління, суспільство, колектив, спосіб виробництва й ін. Однак діагностичне вивчення наявності знань «першого порядку» — знань, що характеризують будь-яку культурну людину та необхідні як ціннісна підстава для напрацювання знань «другого порядку», в нашому випадку — управлінських, дало суперечливу картину.

Результати проведеного нами дослідження серед студентів ХНПУ ім. Г. С. Сковороди показали, що лише 49% студентів вважають, що директор школи, його заступники повинні мати широку філософсько-методологічну та культурологічну підготовку. 11,3% студентів викреслили ці якості з обов'язкових. Ми з'ясували, що майбутні вчителі мають поверхневі уявлення про мистецтво як рефлексію цілісності світу, його гармонійності. 40,4% студентів віддають перевагу естрадній музиці, кіно. На художню літературу, театр, живопис, симфонічну, камерну, оперну музику (класичну та сучасну), балет припадає 18,9% їх вибору. Непопулярними серед студентів є хорово творчість, архітектура, прикладне мистецтво.

Визначаючи значення суб'єктної позиції студента у відносинах з культурою, його беззаперечне право самому вибирати цінності в загальнолюдському досвіді, не варто забувати,

що йдеться про менеджера освіти, який, можливо, буде працювати в зовсім новій школі — школі III тисячоліття. Це означає, що він має бути готовим до інтеркультурної комунікації на правових засадах і сповідувати закон протягом усього життя.

Можна сказати, що для організації освітнього процесу у педагогічних ВНЗ характерним залишається «звуження» культурного середовища в управлінні, дефіцит духовних і морально-правових засад управлінців різних рангів, їх розгубленість у ситуаціях, що склалися, відсутність ясної мети, зниження рівня відповідальності, певна відчуженість викладача від студента, використання переважно традиційних форм освіти, вербальних методів навчання.

Здійснення радикальної реформи вищої педагогічної освіти неможливе без пізнання сутності найважливішого філософського та соціального феномена управління та формування на цьому ґрунті сучасної методології освітнього менеджменту. Лінійний підхід («від досягнутого») у плановій системі, нерозуміння визначальної ролі зворотних зв'язків, які нібито «не є найсуттєвішою ознакою управління» [14, 247], спричинили неадекватне визначення управління, що існувало в теорії протягом тривалого часу, лише як «впливу одного предмета на інший» [6, 34]. Нині стає необхідним подолання некомпетентності, бюрократичних догм, вироблення нового рівня мислення в економіці, політиці, суспільних відносинах, науці, освіті, спорті — загалом в усіх сферах життя. Йдеться, по суті, про сучасний науковий світогляд, бо в процесі аналізу центральної категорії «розвиток» варто приділяти увагу розкриттю її зв'язку з поняттями «інформація», «організація» та «управління».

Феномен управління виник і розвивався у процесі еволюції, має свої переходи від нижчого до вищого: від найпростішого замкненого контуру зі зворотнім зв'язком на рівні звичайного регулятора (гомеостазу) до утворення контуру зворотного зв'язку з відбором корисної інформації, з органами пам'яті, із синтезом певних структур, які підвищують активність, живучість систем навіть до їх самоорганізації.

Глибше пізнання феномена управління вимагає системного дослідження історичного процесу виникнення та впорядкування зв'язків у взаємодіях, що постійно ускладнюються, тобто становлення в живій природі саморегуляції, а в людському суспільстві — цілеспрямованої діяльності. Таке дослідження виявляє значення понять мети, інформації й управління в діалектиці об'єктивного світу, сприяє розкриттю механізмів адаптації, самоорганізації та розвитку матерії. Власне становлення функціональних систем, процесів саморегуляції в живій природі та формування сучасного образу людської діяльності, яка створює ноосферу, ознаменували сходження матерії на подальші рівні розвитку, склавши зміст біологічної та соціальної форм руху.

Практика показує, що процеси розвитку в людському суспільстві складаються з великої кількості контурів управління та/або самоуправління. Кожний такий контур (чи то керування транспортним засобом, управління заводом чи освітою, освітньою установою) є «цілеспрямований інформаційно управлінський процес, який включає керований об'єкт і суб'єкт, який управляє (ланку, яка управляє), замкнені прямим і зворотним інформаційними зв'язками» [1, 106]. Якими би не були розбіжності в деталях (багаторівневість, специфіка конкретних галузей діяльності тощо), «структура цього контуру єдина та може бути подана у вигляді узагальненої (до світоглядного рівня) моделі» [1, 106]. Такий контур Р. Абдеев називає «механізмом управління». Дослідження генезису механізму управління в освітньому менеджменті актуальне, бо наближає нас до вирішення складної проблеми — пізнання джерела саморуху системи.

Розглянемо роль і значення механізму менеджменту для концепції розвитку освітнього менеджменту. Спробу розкрити феномени активності і саморуху матерії зробив В. Крем'янський. Він, зокрема, відзначав, що для виникнення простої форми активності достатньо внутрішнього напруження в системі: «Саме з внутрішніх напружень і починається виникнення активності» [13, 126–127]. На нашу думку, вчений перебільшує роль «внутрішніх напружень».

Ми поділяємо точку зору Р. Абдеева, який вважає, що таке розуміння активності «не відповідає принципові історизму, не розкриває суті явища, не пояснює, як виникають внутрішні напруження» [1, 106]. Витоки виникнення активності і саморуху, на нашу думку, варто шукати у феномені відображення — і не лише в одиничному факті відображення впливу, а в

особливому багатоциклічному історичному процесі, який полягає в тому, що «сліди» впливів (з повторенням цих впливів) поступово накопичуються і починають певним чином впливати на структуру, змінювати і детермінувати її, надаючи системі нової якості — активності.

Найважливіша передумова виникнення активності — циклічність просторово-часового континууму світу як генератора впливів (відхилень у русі). Відхилення параметрів, що багаторазово повторюються, відображаючись у структурі детермінантної системи, будучи небезпечними порушеннями цієї детермінації, викликали (як реакцію) рухи, які прагнули повернути систему до стійкого стану.

Суперечності між мінливістю і стійкістю, що виявляються у функціональних системах боротьбою двох протилежностей і взаємно унеможлиблюють і взаємодоповнюють одна одну, мають універсальний характер. При цьому стійкість і мінливість є необхідними умовами переходів системи з одного стану в інший, переходів, з яких складається весь процес розвитку. Стимулюючою основою цього процесу є відхилення. Завдяки відхиленню параметрів системи виникають його відображення, інформація, зворотний зв'язок, що в підсумку формують замкнені контури і функціональні системи. Це філософське посилення для нас має основне значення, а саме: випадковості (у вигляді відхилень руху) є такою ж фундаментальною засадою, як і необхідність, порядок у системі.

Поняття «відхилення» заслуговує, щоб бути включеним у категоріальні поняття освітнього менеджменту. Воно є універсальним елементом взаємодії, властивим будь-якій освітній системі. Без відхилення немає інформації та процесу управління, немає розвитку. Визначальна роль відхилення відображена й у «золотому правилі» саморегуляції: відхилення від норми є стимулом повернення до неї. О. Кирьякова [11] та Л. Феденко [17] виявили значення відхилень у розвитку управління муніципальною системою освіти.

Отже, не якісь «внутрішні напруження», а відхилення параметрів від норм невідривно пов'язані з феноменом активності освітніх систем. Система поза середовищем не може прогресувати, бо тільки взаємодія із середовищем, відхилення, які при цьому виникають, створюють необхідну умову активності систем, її саморуху в напрямку самозбереження і розвитку.

Стосовно визначальної ролі відхилення варто додати, що й у процесах пізнання на рівні людини «саморух» думки виникає в результаті внутрішніх і зовнішніх суперечностей, відхилень теорії від нових дослідних даних. Помилкова теорія спричиняє активну роботу думки, є могутнім стимулом діяльності інтелекту в боротьбі за істину.

Гомеостаз, який можна назвати «кістяком» механізму менеджменту, не виникає відразу, а є продуктом природного відбору й еволюції. Система виникає завдяки якісному впорядкуванню зв'язків; інформація як сигнал відхилення викликає (у вигляді негативного та позитивного зворотного зв'язків) позитивний імпульс руху, контури регулювання, відхилення чи прийняття менеджером ідей — гомеостаз.

З розвитком механізму менеджменту продовжується формування другого контуру. Він може бути названий контуром відбору та накопичення інформації, досвіду, контуром саморуху та самоорганізації. Основу процесу розвитку становить цілеспрямоване накопичення інформації. В її потоці, що циркулює в першому контурі, в кожному циклі менеджменту багато різноманітної (надлишкової і/або повторюваної) інформації, зокрема «інформаційного шуму». Тому на вході до другого контуру наявний так званий семантичний фільтр, роль якого в нашій системі виконує менеджер, котрий здійснює відбір інформації, пропускає крізь себе лише корисну її частину з урахуванням спадковості і цінності її нових порцій для цільової функції системи та її цілісності.

Кількість таких порцій інформації від циклу до циклу безперервно зростає і вони починають складатися (осідати, кристалізуватися) в певні структури. Такі структури є «точками зростання» вихідного феномена «розвитку». Саме спрямоване збирання, інтегрування інформації на основі відображення є передумовою, основною умовою появи нової організації, нової структури. Зорганізуватися міг лише такий процес, як серія актів, тобто тривале чергування впливів. Збільшення рівня організації живого підвищує його відображувану здатність і спричиняє виникнення випереджувального відображення.

Механізм менеджменту не придуманий людьми, а сформувався у процесі еволюції живої природи. Людина пізнає його та використовує зі своєю метою. Розкривши спільність механізму менеджменту для живої природи, техніки, суспільства і мислення, його наукові основи та створивши спеціальні технічні засоби для інтенсифікації інформаційних процесів у контурі управління (швидкісні системи передавання даних, ЕОМ, дисплеї тощо), вона оптимізувала управління в конкретних галузях своєї життєдіяльності. Людина й сама у процесі трудової діяльності і повсякденного життя безперервно накопичує досвід на підставі різноманітної інформації, одержуваної щоденно. Вона постійно чогось набуває внаслідок попередніх подій, спроб, помилок і удач, їх оцінки та відбору, отже, рухається то в одному, то в іншому напрямку і постійно соціально розвивається. Це формує тезаурус, живить інтуїцію людини і дає їй змогу орієнтуватись у складних обставинах, приймати потрібні рішення й у непередбачених ситуаціях, що неможливо для автоматів, «штучного інтелекту».

Таким чином, механізм менеджменту має двоконтурну структуру, а менеджмент освітньої діяльності як процес характеризується циклічним характером. Функції авторегуляції (перший контур) і самоорганізації (другий контур) становлять один цикл освітнього менеджменту. Кожний наступний цикл буде повторювати цю структуру на більш високому рівні з потоками інформації на вході, які все більше ускладнюються і вимагають від менеджера досконаліших способів її відбору, інтерпретації, використання, необхідних для збереження цілісності системи. Тому до цих функцій підключаються всі суб'єкти, які її складають. Як бачимо, ускладнення інформації має каталітичний характер у системі освітнього менеджменту.

Послідовність менеджерських циклів можна подати у вигляді спіралі. Концепція спіралеподібної структури процесу менеджменту з двоконтурним циклом, який становить його механізм, базується на аналізі й узагальненні праць багатьох учених (Р. Абдеев, А. Джерард, І. Пригожий, І. Стенгерс, Г. Хакен). Аналіз робіт названих авторів дозволив нам сформулювати своє визначення поняття «механізм освітнього менеджменту».

Механізм освітнього менеджменту — це специфічно організована форма розвитку менеджменту, що виникає закономірно і полягає в цілеспрямованому багатоциклічному перетворенні інформації у взаємопов'язаних контурах і реалізується як у збереженні стійкості системи, що саморозвивається, так і в подальшому підвищенні рівня її самоорганізації шляхом відбору і накопичення інформації (ідей, мети).

Стисло розглянемо важливу роль у менеджменті елементів симетрії та асиметрії. Поняття симетрії та асиметрії тісно пов'язані з поняттям стійкості і мінливості, порядку та безладу, організації та дезорганізації (І. Пригожин, О. Салам, К. Смітт, В. Готт, І. Жолудев, Ю. Урманцев та ін.). Вони є засобом глибокого розуміння внутрішньої діалектики процесів руху та розвитку.

В нашому механізмі освітнього менеджменту елементи симетрії подані в єдності. Перший контур виконує функцію простого регулювання (гомеостазу). Він симетричний за своєю структурою: тут є об'єкт і суб'єкт, які пов'язані один з одним інформаційними каналами. Однак циркулює ними різна інформація: від керівної ланки до об'єкта — команди, від об'єкта до керівної ланки — позитивно-негативної ідеї.

Другий контур, навпаки, є асиметричним, «неоднорідним» елементом. Тут на підставі цілеспрямованого відбору інформації, яка надходить з першого контуру, накопичення та структуризації (з урахуванням «минулого досвіду»), відбуваються нові формоутворення, підвищується рівень організації відомих структур, їх ускладнення, забезпечуються спрямованість розвитку, рух «угору», самоорганізація.

В симетрії відображається той бік явищ, який відповідає спокою (або рухам по колу, що забезпечують динамічний спокій), проте в асиметрії — той їхній бік, який відповідає якісно новим рухам, що означають розвиток, спричиняють його. Як зазначають В. Готт, Е. Семенюк та А. Урсул, до розвитку можна віднести лише ті сукупності змін, в яких є «певна спрямованість, певні тенденції до подальших змін, під час яких виявляються незворотні стани» [5, 197]. Інакше кажучи, однією з ознак розвитку є асиметричність змін, з яких складається процес, асиметричність, що породжує нове (в поведінці, структурі) чи взагалі нову структуру (нові ідеї, винаходи, відкриття тощо), яка доповнює чи заперечує попередню.

Розглянуті взаємодії симетричного й асиметричного елементів більш повно розкривають системоорганізуючу роль механізму менеджменту. Саме інформація, функціональні системи та цілеспрямована діяльність є системоорганізуючим фактором, а не час як такий.

Методологічне вивчення елементів симетрії та асиметрії цінне тим, що дозволяє чіткіше розрізняти співвідношення понять руху і розвитку як одну з найскладніших філософських проблем. Відзначимо, що асиметричність не приходить ззовні й не передує розвитку, а виникає в ньому у процесі еволюції, впродовж і в результаті накопичення інформації як прояв активності і саморуху матерії. З розгляду механізму освітнього менеджменту випливає також, що асиметрія тут і не може існувати без своєї протилежності — симетрії, бо без циркуляції інформації в першому контурі (без руху) неможливі відбір і накопичення інформації, її структуризація в другому контурі.

Отже, розвиток є результатом цілеспрямованого «руху». Якщо говорити про симетричний елемент, то в соціальній сфері, зокрема освітніх системах, додатково до гомеостазу прийшло усвідомлення регулювання, планування як частини наукового менеджменту. В асиметричному елементі випереджувальне переросло в наукове прогнозування, здійснюване на підставі минулого досвіду. Однак найпомітніша зміна сталася із запам'ятовуванням і передаванням інформації: якщо на рівні «до людини» вся інформація про історію впливу зовнішнього середовища та процеси саморозвитку видів фіксувалася тільки в їхньому генетичному коді та передавалася з покоління в покоління спадково, то на рівні «людини» і «людицьке суспільство» з появою писемності і розвитком техніки виникає та надзвичайно поширюється індивідуальне, негенетичне накопичення інформації (бібліотеки, банки даних, культура, вся ноосфера). Де і хто не здобув би нові знання, вони завдяки писемності, засобам масової інформації і техніці закріплюються в конкретних, заново створених об'єктах, стають надбанням усього людства. Це соціальна інформація. Як сукупність знань про природу та суспільство вона передається наступним поколінням через системи освіти і виховання. Маючи безмежні можливості пам'яті й упорядкування, новий спосіб зберігання та накопичення інформації став потужним інструментом і в розвитку теорії освітнього менеджменту.

Схема діалектичного шляху пізнання розкриває суть інформаційної взаємодії між активним пізнавальним суб'єктом, який пізнає, та досліджуваним об'єктом, показуючи при цьому механізм руху пізнання від відносної істини до абсолютної. Кожний поточний результат оцінюється на фоні зростаючого рівня знань. Це і є діалектичний шлях, логіка пізнання, яка є вічним, безкінечним наближенням мислення до об'єкта [1, 113].

Можемо зробити висновок, що змістову основу освітнього менеджменту становлять філософські і культурологічні ідеї та характеристики сучасної культури: відкритість, діалогічність, демократичність, аксіологічність, критичність, динамічність. Вони дають змогу розглядати в перспективі освітній менеджмент як вид управління освітнім процесом у навчальних закладах, визначити його складові та зосередити увагу на їх реалізації в процесі підготовки як майбутнього вчителя, так і працівника системи освіти загалом.

ЛІТЕРАТУРА

1. Абдеев Р. Ф. Механизм управления, его генезис и системоорганизующая роль // *Философские науки*. — 1990. — № 4. — С. 105–113.
2. Бахтин М. М. Эстетика словесного творчества: Сб. избр. трудов / Примечания С. С. Аверинцева, С. Г. Бочарова. — М.: Искусство, 1979. — 423 с.
3. Бенин В. Л. Педагогическая культура: философско-социологический анализ. — Уфа, 1997. — 131 с.
4. Библер В. С. От наукоучения к логике культуры. — М.: Прогресс, 1991. — 161 с.
5. Готт В. С., Семенюк Э. П., Урсул А. Д. Категории современной науки. — М.: Мысль, 1984. — 268 с.
6. Дзарасов С. С. Каждому — об управлении. — М.: Мысль, 1986. — 155 с.
7. Друкер П. Ф. Задачи менеджмента в XXI веке. — СПб.: Вильямс, 2000.
8. Злобин Н. С. Человек — субъект культурно-исторического процесса // *Проблемы философии культуры*. — М.: Мысль, 1984.
9. Каган М. С. Философская теория ценности. — СПб.: Петрополис, 1997. — 205 с.
10. Кант И. Критика чистого разума // *Сочинения*: В 6 т. Т. 3. — М.: Мысль, 1964.
11. Кирьякова А. В. Теория ориентации личности в мире ценностей. — Оренбург, 1996.

12. Конев В. А. Культура и архитектура педагогического пространства // Вопросы философии. — 1996. — № 10. — С. 46–58.
13. Кремянский В. И. Методологические проблемы системного подхода к информации. — М.: Наука, 1977. — 228 с.
14. Крушанов А. А. К вопросу о природе управления // Информация и управление / Отв. ред. Л. Г. Антипенко, В. И. Кремянский. — М.: Наука, 1987.
15. Леви-Строс К. Печальные тропики. — М., 1984.
16. Лотман Ю. М. Мозг — текст — культура — искусственный интеллект // Семиотика и информатика. — М.: ВИНТИ, 1981. — Вып. 17.
17. Феденко Л. Н. Социально-педагогические условия развития муниципальной образовательной системы: Автореф. дис. ... канд. пед. наук. — Оренбург, 1996. — 18 с.
18. Философский энциклопедический словарь. — М.: ИНФРА-М, 2002. — 576 с.

Віктор БЕРЕКА

СТУДАКТИВНЕ ЗАНЯТТЯ — ЗАПОРУКА УСПІШНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ МЕНЕДЖЕРІВ ОСВІТИ

Розкрито особливості студактивного заняття в навчально-виховному процесі магістратури при підготовці майбутніх менеджерів освіти.

XXI століття є століттям новітніх інформаційних технологій, які стрімко входять в освіту. Молодь більш вільна і самостійна в своїх вчинках і судженнях; триває інтенсивний процес становлення ринкових стандартів поведінки магістрантів (економічна незалежність дій, підприємливість, здатність до ризику); вона отримала свободу політичних і громадянських переконань, віросповідання, вибору, тому навчати таку молодь за старими технологіями — це вчорашній день. Разом з тим досі підготовка «нового» магістранта в багатьох випадках залишається старою. В цьому криється причина того, що він не хоче навчатися.

Останніми роками проблема підготовки спеціалістів за високими педагогічними технологіями, які розгортаються через найновіші досягнення науки, мовні стратегії, систему дискурсу, використання інформаційних систем відображена в психологічній і педагогічній літературі. Їм присвячено наукові доробки В. П. Андрущенка, О. С. Падалки, А. С. Нісімчука, О. В. Скрипченка, І. О. Смолюка, В. М. Олексенка, О. Т. Шпака та ін. [1; 2; 3; 4].

Вчені висвітлюють перебіг Болонського процесу, вплив інформаційних і телекомунікаційних інновацій, розкривають різноманітні проблеми виховання, пропонують ефективні шляхи підготовки спеціалістів. Проте результатів цих педагогічних досліджень поки що не відображено в підручниках і навчальних посібниках з педагогічних технологій, в яких по суті немає понять «високі педагогічні технології», «студактивне заняття».

Мета статті — розкрити особливості студактивного заняття при підготовці майбутніх менеджерів освіти.

Розвиток науки загалом і управлінської зокрема безпосередньо залежить від раціонально організованої підготовки магістрантів до життя і роботи в якості менеджера освіти. Проблеми навчання і виховання особистості, її професійне зростання, творча ініціатива й активність дістають принципово нове розв'язання на студактивному занятті, де магістрант навчається здобувати знання і вміло користуватися ними, враховуючи найновіші досягнення науки. Технологія проведення студактивних занять належить до високих педагогічних технологій. Їхню структуру розкрито в «Енциклопедичному словнику з дистанційного навчання» В. Олексенка.

Наука дедалі органічніше входить у навчальний процес навчального закладу й на нинішньому етапі розвитку суспільних відносин перетворюється на безпосередню продуктивну силу. Принцип науковості виражає професійну діяльність викладача і магістранта, яка передбачає систематичне використання наукових повідомлень. Це надає нового характеру підготовці майбутніх менеджерів освіти. Сучасний характер підготовки до управлінської діяльності забезпечує студактивне заняття.

Переваги студактивного заняття: